

НЕОМІФОЛОГІЗМ У РОМАНІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК «УРІЗЬКА ГОТИКА»

Творчість Г.Пагутяк привертає увагу дослідників своєю неординарністю, невичерпною загадковістю, а відтак можливістю різноманітних інтерпретацій. Контroversійність суджень про її роман «Урізька готика» (наприклад, І.Бондаря-Терещенка[1] та Ю.Джугастрянської [2]) спонукає до подальшого вивчення цього твору. Ми ставимо мету з'ясувати роль авторських неоміфів у його поезиці та специфіку їхнього зв'язку з традиційною міфологією.

Г.Пагутяк вирізняється серед сучасних прозаїків оригінальною манерою komponування художнього тексту і надання йому особливої, якоїсь майже чаклунської атмосфери. Має рацію Ю.Джугастрянська, що цій письменниці притаманне «безперечне вміння, що проростає і стверджується від першої книжки – навіювати, сугестувати читачеві емоції, відчуття, настрої, змушувати замислюватися над речами, яким немає імені, але які здатні залишати карби всередині й означати віхами дороги внутрішнього світу» [2, с.49]. Хронотоп роману «Урізька готика», з одного боку, локалізований у бойківському селі Урожі кінця ХІХ – початку ХХ ст., де уклад життя споконвіку не змінювався. З іншого боку, в цьому нібито замкнутому часопросторі є «чорні діри», крізь які в нього проникають «інші світи»: з «потоїбіччя» з'являються і блукають ночами невпокоєні мерці («покутники») та інші демонічні істоти, а з «великого світу» – «чужі люди», яких селяни бояться більше, ніж місцевої «нечистої сили», бо звикли до того, що «чужі» приходять не з добром. Опозиція «свій-чужий» – характерна риса архаїчної свідомості, що певною мірою притаманна навіть священикові Антонію, який намагається боротися із забобонами, закликаючи своїх парафіян звертатися до Святого Письма. Він убачає свою місію не тільки у просвітленні душ, а й у збереженні історії села, записуючи не лише події, а й навіть сни та видіння його мешканців, як це робили його дід і батько.

В «Урізькій готиці» поруч із вищезгаданим прийомом «текст у тексті» вдало використано інтертекст: розлога цитата з нарису І.Франка «Сожжение упырей в с. Нагуєвичях в 1831 г.» наводиться для надання певної «документальності» стрижневому авторському неоміфу. На нашу думку, цей твір має риси «паралельної історії» з містично-фантастичним компонентом. Утім, Г.Пагутяк заперечує наявність містики і фантастики у своєму художньому світі. Зокрема, у щоденниковій нотатці «Модель Суцього і Не-Суцього» вона подає філософське обґрунтування координат цього світу: «Чорна діра як вихід в іншу реальність. <...> У кожній реальності є свої супутники, реальності менші, створені побічно, мимоволі, які ми демонізуємо, приписуючи їм більшу силу, хоч цього не може бути. У ній теж існують свої чорні діри (ми так часто вживаємо цей вираз, щоб пояснити руйнування нашої реальності). Усе це фізика вищого порядку, а не містика»[3, с. 113]. Причину своїх спроб зазирнути в «іншу реальність» крізь «чорні діри» письменниця так пояснює: «Нас загнали в глухий кут, найглухіший, той, що називають беззаконням і безправністю. Тому так важливо зараз повернутись обличчям до минулого і дізнатись, як воно жилося в прірві» [3, с. 112]. Г.Пагутяк підкреслює, що прагне не налякати читача, а, навпаки, дати йому надію на можливість вижити і зберегти чистоту душі навіть у прірві:

В «Антології українського міфу» В.Войтович поруч із передруком повного тексту вищезгаданої статті І.Франка вмістив легенди про опирів (упирів, вампірів, вурдалаків), зафіксовані у фольклористичних працях М.Номиса, П.Чубинського, І.Нечуя-Левицького, О.Кольберга, В.Гнатюка, а також народні казки, з яких постають дуже суперечливі образи. За традиційними повір'ями, серед упирів є родимі (народжені відьмами від чортів) і роблені (такими стають хлопчики, помазані кров'ю сплячої людини), живі та мертві (вурдалаки). Подекуди існує уявлення, що ними можуть бути тільки чоловіки. У Західній Європі поширені міфи про вампірів – чоловіків і жінок, які харчуються кров'ю.

Вважається, що кожний, хто вижив після укусу вампіра, стає одним із них. На Покутті існує повір'я, що упирі не можуть мати дітей, а в народній казці «Про упиря» головний герой є батьком трьох синів [6]. Г.Пагутяк, безумовно, опрацювала всі ці матеріали, але суттєво переосмислила їх. Її опирі – не вампіри і не вурдалаки, а каста людей з екстрасенсорними здібностями. Завдяки цим здібностям, а також своїй згуртованості у таємну організацію, де культивуються дисципліна і взаємодопомога, вони досягають значного добробуту і влади над звичайними людьми. У романі «Слуга з Добромиля» Г.Пагутяк зобразила таку організацію серед купців, які фактично керували цілим краєм, та відзначила, що подібні клани існують скрізь.

В «Урізькій готиці» показано опирів, які, на перший погляд, вирізняються серед селян тільки заможністю, міцним здоров'ям, яскравим рум'янцем. Вони вживають звичайну їжу, мають родини, навіть ходять до церкви, але іноді збираються біля річки в лозах, де радяться між собою, здійснюють якісь обряди і випивають. Опирі у романі не п'ють людської крові, але енергетично «потинають» тих, «кого не жаль» (переважно хворих, старих, алкоголіків, слабких дітей). Смерть від «потинання» виглядає настільки природною, що навіть у лікарів не викликає жодних підозр. За «Урізькою готикою», опирі виконують функцію, подібну до тої, що хижакі у природі, проте іноді для свого підживлення відбирають енергію у молодих здорових парубків. Вони також можуть викликати стихійні катаклізми та епідемії, переслідувати чи й «потинати» тих людей, які їм заважають або не хочуть підкорятися. Таких переслідувань зазнає син замордованого селянами у Нагуєвичах упиря Петро Безуб'як, який у семирічному віці разом із матір'ю втік до Урожа. Упирі здогадуються, що він успадкував здібності батька – і наполягають на тому, щоби приєднався до їхньої громади. Петро не погоджується, бо не хоче повторити долю старого Безуб'яка. Упирі помстилися йому за відмову тим, що «потнули» його дружину і чотирирічну дочку, а чотирнадцятилітнього сина Орка залучили до свого клану. Змучений нещастями і нестатками, боячись утратити єдину дитину, Петро вирішує емігрувати до Америки, але опирі погоджуються відпустити його з сином тільки за умови, якщо він когось «потне» (мабуть, це частина ініціального обряду). Коли герой виконав їхню умову, йому повідомили, що й за океаном є розгалужена організація опирів, якій обидва Безуб'яки мусять підкорятися.

Отже, міфема опирів у художньому світі Г.Пагутяк мало пов'язана з фольклорними традиціями і в основному є результатом її власної міфотворчості. В «Урізькій готиці» це важливий компонент авторського міфу Урожа, що колоритно репрезентує одне із сіл, які «на порозі нового віку застигли, ніби мухи в бурштині» [4, с.60] через хронічну втому спрацьованих мешканців, відбирання у них енергії опирями та екзистенційний страх перед «великим світом». Крізь містичний наліт у творі проступають риси реального життя, у чомусь подібного до нашого сьогодення. Багатоплановість роману «Урізька готика» засвідчує, що він заслуговує подальшого вивчення у різних аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар-Терещенко І. Українські упирі – найкращі у світі? // Бондар-Терещенко І. Культпосвіток: літ.-крит. статті / І. Бондар-Терещенко. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – С. 85-87.
2. Джугастрянська Ю. Радісна пустеля Галини Пагутяк / Ю.Джугастрянська // Літературна дефіляда: сучасна українська критика про сучасну українську літературу. – К.: Темпора, 2012. – С. 31-48.
3. Пагутяк Г. Кожен день інший: щоденник / Г.Пагутяк. – Львів: ЛА «Піраміда», 2013. – 192 с.
4. Пагутяк Г. Урізька готика: роман / Г.Пагутяк; передмова О.Чаус. – К.: Дуліби, 2009. – 346 с.
5. Пагутяк Г. Уріж та його духи / Г.Пагутяк. – Львів: ЛА «Піраміда», 2012. – 120 с.
6. Упирі // Антологія українського міфу: у 3 т. / зібрав та упоряд. В.Войтович. – Тернопіль: Навч. книга; Богдан, 2007. – Т. 3. – С. 324-325.

**[Чухонцева Н.Д. Неоміфологізм у романі Галини Пагутяк «Уриська готика»
/ Н. Чухонцева // Поетика художнього тексту: матеріали Всеукраїнської
наукової конференції. – Херсон: ХДУ, 2016. – С. 92-93].**